

KANNADIG

JANBOURC'H

Kelaouenn *Emglev An Tiegezhioù* niv. 59 Genver – C’hwevrer 2009 Priz : 2 €

Roparz Hemon hag ar yezh arnevez

« A-dreñv talbenn an tabutoù bihan, ez eus ur bagadig tud oc'h aozañ amzer-da-zont Breizh hag o reiñ dezhi ar benveg rekis evit mirout ha diorren he fersonelezh. Ar benveg-se a zo ur yezh gouest da zisplegañ kement menoz a c'hell dont e penn un den desket, n'eo ket hepken er vuhez pemdeziek, hogen ivez war dachenn ar skiant.

Ur stourm kalet eo. Da glotañ ouzh ezhommoù nevez e rank ar brezhoneg gouzañv kemmoù don, hep na ve dismantret diazez ar c'hevreadur, a zo o frammañ e gorf hag e ene. Seul galetoc'h ma vank d'ar skrivagnerien a hiziv peurliesañ anien ar yezh komzet. Ar brezhoneg n'eo ket evito "yezh ar c'havell".

Krouiñ gerioù nevez n'eo ket a-walc'h, o c'henweañ a ranker e steuenn ar frazenn. Hogen ar frazenn skrivet, da vezañ sklaer, a rank alies bezañ disheñvel diouzh ar frazenn gomzet. An troioù-lavar buhezek ha livus, ken stank e yezh ar bobl, a ranker dilezel en ur skrid, ennañ fedoù ha kealioù resis. Ha koulskoude, ne c'heller ket troc'hañ krenn an darempred etre al lavar hag ar skrid. Lakaat kempouez a zleer etre an daou. Se a zo diaes. An holl yezhoù lennek a zo aet dre an hent-se. Ur yezh lennek, krouidigezh lenneion, a zo ken diforc'h diouzh yezh ar werin hag ul labouradeg diouzh un ti-soul. Ar re a ra goap

eus ar brezhoneg lennek, ar re a damall dezhañ bezañ digomprenus d'ar bobl, a zo tud ha na da ket pelloc'h o filozofiezh eget ar sotoni desket ganto er skol c'hall, paz ae Malherbe da gemer kentel gant ar bilhaouerion. Tenn e ve kavout ur yezh disheñveloc'h diouzh ur yezh pilhaouerion eget galleg klasek ar seitekvet kantved. Tenn e ve kavout ur yezh nebeutoc'h levezonet gant yezh an den-war-ar-straed eget ar galleg implijet er brederouriezh, er ouiziegezh, el lezennouriezh, er melestradur, adal skridoù Descartes betek ar follenn a vez kaset deoc'h gant an tailhanter. Hag e-giz-se e rank bezañ, mui pe vui, gant an holl yezhoù lennek.

Ne vern pegeit, avat, e tleer mont diouzh al lavar pa skriver, ne c'heller ket mont re bell. Ur frazenn, troet ger-evil-ger diouzh ur yezh all, da skouer, a vo sklaer a-wechoù, a vo reizh zoken. hervez reolennoù ar yezhadur, ha koulskoude ne vo ket brezhonek. Petra a ra ar c'hemm ? Pa seller mat, e weler ez eo dreist-holl implij ar gerioù boutin evel bezañ, ober, lakaat, ha muioc'h c'hoazh an araogennoù, ar stagelloù, ar gerioù-mell. Bez' ez eo ivez implij amzerioù ar verboù hag aozadur an islavarennoù e-barzh ar frazenn. Aze emañ ar si gant un darn re vras eus hor skrivagnerion a vremañ : n'o deus ket studiet a-

zevri ar gerioù eeun, hag int gouziet-bras war ar gerioù ijinet gant al lenneion.

Boaz Frañsez Vallée, an den en deus graet ar muiañ evit difraostañ tachennoù nevez d'ar brezhoneg, a oa pleustriñ dibaouez war yezh ar bobl, ken komzet, ken skrivet, evit tennañ diouti ar pep gwellañ, evel ma lavare, evit kavout ar spered don kuzhet gant strouezh an trefodadurioù hag an amprestadennoù diouzh ar galleg. Seurt boaz a dle bezañ kemeret gant pep skrivagner, daoust pegen uhel e ve danvez e skridoù, daoust pegen distag diouzh buhez pemdeziek ar werin.

Hogen un dra all a zo. Ma tle ar skrivagner lakaat e boan da zisplegañ e gealioù hervez spered ar yezh, e tle al lenner lakaat e boan ivez da gompren. Danvezioù evel ar re embreget er gelaouenn-mañ a zo diaes da zisplegañ ha diaes da gompren e n'eus forzh pe yezh. Diaesoc'h c'hoazh e brezhoneg. Arabat d'al lenner kilañ diouzhtu. Arabat dezhañ abegout evit ar blijadur da abegout. Arabat dezhañ ober goap war an disterañ digarez. Arabat dezhañ dismegañsiñ ar skrivagner evit kelou ur fazi bihan, pe zoken ur fazi bras.

Evel-se hepken e vo tu da vont war-raok en ul labour a rank ober berzh, pe e kollo Breizh hec'h ene. Buhez ur yezh a zo ur striv pemdeziek. Ne deu ket an trec'h dre vuzhud. "PREDER" a vo ar stourmer e-kichen ar stourmerion all. Ra vezo deumat ha skoazellet gant pep unan ac'hanomp hervez e c'halloud. ».

Gant Roparz Hemon¹ eo bet skrivet ar pennad kentelius-mañ. Kement-se a c'hellfe bezañ lavaret ivez evit "Kannadig Imbourc'h", anat eo.

Bloavezh mat d'an holl eta. Berzh mat deoc'h e studi ar yezh, hag er stourm a renit eviti. « Petra 'peus graet hiziv evit ar brezhoneg ? », setu aze c'hoazh ur goulenn a save alies e spered Roparz Hemon. Hogen ivez ra vezot gronnet a beoc'h, ra gavot karantez da reiñ ha da resev, ha ra vezo levezet en ho puhez pemdez. A Zoue e teu ar marzhoù-se evidomp. Kaerat doareoù da reiñ ur ster peurlleun da Emsav Breizh !

T. Gwilhmod

¹ Tennet eo bet luc'hskeudenn Roparz Hemon, war ar bajenn gentañ, e miz Eost 1967 e Dulenn, gant Eliaza Porhiel.

Klask ar silvidigezh ha stourm evit Breizh

Pal ar pennad-mañ eo klask sklaeraat an darempred etre "Feiz" ha "Breizh". Hollbouezus eo ar gudenn-se evit ur brezhon katolik. Ar re n'int ket katolik ha marteze, ha pa vefent andoueidi zoken, a c'hello diouzh o zu gounit ur meizadur reishoc'h eus kudennoù an emouestlidi gristen war dachenn ar stourm broadel. Deurus e vo dezho ivez ar pennad-mañ, a gredomp, ma klaskont kompren petra a c'hell broudañ ar Gristenion o deus gouestlet hag a ouestl c'hoazh ar pep gwellañ eus o buhez d'ar pezh a vez anvet "Breizh" hervez ur ster broadel. O emouestladennoù en em led war dachennoù liesseurt, peurgetket ar sevenadur hag ar politikerezh. War begeit e lak eta an emouestlidi-se ul liamm etre o oberiantiz hag o buhez a feiz ? N'eus tu ebet, moarvat, d'ober enklask war ar poent-mañ. Met anat a-walc'h e seblant ez eus bet hag ez eus bepred katoliked a zo bet gwanaet o feiz diwar en em ouestlañ da Vreizh. Ar pezh a zo diarvaroc'h, avat, eo ez eus bet hag ez eus katoliked a dro kein da Vreizh en abeg d'o feiz. Ar pezh a zo ken diarvar all eo ez eus bet hag ez eus katoliked, hag en o mesk beleion, ha na c'hinont ket da zerc'hel war an hevelep tro d'o c'hristenelezh ha d'o breizhadelezh. Met pa gav deomp ez eus, d'hor meno, ul liamm etre an div dachenn - tachenn Feiz

ha tachenn Breizh -, e vefe moarvat meur a hini lakaet en entremar ma rankfe displegañ penaos.

Pouezus-dreist eo koulskoude an aters-se rak gant ur respont reizh degaset dezhañ, e c'hellfe an emouestlidi gounit kalz startijenn, ken en o feiz, ken en o oberiantiz evit Breizh. Ur respont sklaer ne vo ket siwazh rak kevrinel e chom mennad Doue warnomp, ha boud eo hor meiz e-keñver hini Doue. Dre-se e chom al labour-mañ un taol arnod, hag ouzhpenn bezañ un imbourc'hadenn war dachenn ar feizoniezh, ez eo mennet evel un oberenn dinaskañ pleustrek (dinaskañ diouzh ur serten "Iliz" e Breizh hag a zo gall), pa gendaol da reiñ d'ar Vrezhoned kristen, en anv ar feiz, ar gwir hag an dever da stourm da c'hounid ar frankiz he deus ezhomm hor bro.

Reiñ an tu da gement Breizhad a zo da vezañ eñ e-unan

En em vataat a ranker eus kelennadurezh an Iliz katolik da gas hor preder war-raok. N'eo ket an dielloù a vank². Amañ ne glaskimp ket merañ ar gudenn war dachenn ar "gwir", gwirioù Mab-den,

² Un diell e-touez meur ha meur a hini all a c'heller pourchas e ti Imbourc'h, ar stagadenn d'an niv. 226 "Petra 'soñj an Iliz diwar-benn ar minorelezhioù", komzoù Yann-Baol II an 8 a viz Kerzu 1988.

rak anat eo dimp-ni holl ez eo reizh hor stourm evit ar Vro. Nann : klask a raimp mont war un dachenn diaesoc'h-kalz, hini ar feizoniezh, o keñveriañ stourm ar C'hristen e sell eus e Silvidigezh, hag ar stourm a "Silvidigezh Vroadel", ma karer. Rak un oberenn dinaskañ ez eo, e-sell da dizhout un dieubidigezh ledan a-walc'h da reiñ an tu da gement Breizhad a zo, da vezañ eñ e-unan, da vezañ ar pezh ez eo. Ha pa vimp er baradoz, e vimp penna-da-benn pezh ez omp, en askre an Aotrou Doue.

Hogen muioc'h-mui ez eus a Vrezhoned a adkav an emskiant eus o dibarelezh vroadel, a "adkav Breizh", mar fell deoc'h. Met, war an hevelep tro, e tizoloont ar skoilhoù liesseurt a vir outo da vevañ hervez an dibarelezh-se. Ha tamm-ha-tamm e tizoloont an tachennoù e-lec'h ma vez miret outo kemer o-unan ar giriegezh eus o buhez o-unan, ken e-giz hiniennoù, ken e-giz izili eus ur bobl hep framm. E mil doare en em anavezont, neuze, pennasket hag arallekaet. An ezhomm a santont da gemm ar stuz emaint ennañ. Diwar an ezhomm-se e vezont broudet, pe da dreiñ kein ouzh o galvadenn da zont da vezañ pezh ez int, ha dilezel an Emsav, pe da zinaskañ ur bobl a-bezh, darn e keñver-pe-geñver, darn e pep keñver. Un dieubidigezh eo a glaskont neuze, pe da nebeutañ dinaskidigezhioù. Ma welfent sklaeroc'h ez int galvet gant Doue, en abeg d'o feiz, da zinaskañ o fobl, neuze, emichañs, ne drofent ket kein ouzh ar stourm evit ar Vro war ar fals abeg maz eo pouezusoc'h ar Feiz eget ar Vro. Lod, zoken, a vez roet dezho da grediñ e vefe ret dilezel o bro war an abeg da vezañ emzilezet a-grenn e dorn an Aotrou Doue !..

Na ziwelomp ket eta ar pouezus maz eo ar gudenn-mañ dre vras : d'ur builhentez vras a zrougoù evit mab-den eo pennabeg, dre ar bed, an naskadurioù a bep seurt. En ur stourm evit gwirioù ar Vrezhoned e kemeromp perzh en ur stourm-dinaskañ a zo hollvedel. Ar Gristenion, evel ar re all, a rank merzout mat an drougoù-se, ha divizout stourm outo, netra nemet dre maz eo an drougoù-se, eienennoù a boan evit hon nesañ.

Ar Silvidigezh a zo diskouezet dimp, er Skritur Sakr, evel un dieubidigezh. Ar silvidigezh ivez a zo graet gant dinaskidigezhioù. An hevelep tud eo eta a zo galvet, war-un-dro, da stourm evit en em zinaskañ er bed-mañ hag evit kas war-raok ar Silvidigezh. Daoust hag ul liamm bennak a zo etre an daou stourm-se ? Mar n'emaint ket a-ziavaez-krenn an eil d'egile, daoust ha mont a reont betek kendeuziñ an eil gant egile ?

Diwall a ranker, evel-just, da ziforc'hañ an eil diouzh eben, kenkoulz ha da gendeuziñ, an

dieubidigezh vroadel, pe forzh peseurt dieubidigezh, hag ar Silvidigezh.

Ar frankiz kristen a zo frankiz bugale Doue

D'an holl dud a stourm evit ar frankiz, kenkoulz ha d'ar re a zo e dalc'h betek chom hep gellout, war a seblant, ren an disterañ stourmad, d'ar re holl a zo barnet, gant ar gevredigezh pe en abeg d'ar stuz emaint ennañ, da chom war c'houzañv, ez omp kaset dezho da embann ar frankiz kristen, frankiz bugale Doue, e stumm ur c'halvadenn da lakaat da sevel, dre nerzh ar Spered, rummoù tud en o frankiz, anezho ur bobl divent a dud adunvanet e-barzh an hevelep spi : m'en em ziskouezo mab-den er stumm e vo bet adc'hraet gant e Grouer, en e wir stumm, e dibenn an amzervezh. An holl, gwazed ha merc'hed, a glask dija er bed-mañ, tostaat ouzh ar frankiz-se bet prometet gant Hor Salver evit dibenn an amzerioù. Kantren a reomp holl war hentoù liesseurt kenañ : ar c'houblad, ar revelezh, an tiegezh, ar yec'hed, ar vuhez sevenadurel ha kevredigezhel, an armerzh hag ar politikerezh, ha klask a ra ar Gristenion kreskiñ war an tachennoù-se gant "frankiz bugale Doue".

Arnod ar Gristeniezh a zo un oberenn a zieubidigezh

Arnod ar Gristeniezh a zo un oberenn a zieubidigezh hag a fealded a vez lakaet da c'hoarvezout ha da vont war-raok gant Silvidigezh Jezuz-Krist. Rak ar Silvidigezh, hep mar, e-giz tra ampoentel ha kendalc'hus, eo ez eo deuet an Aotrou da zegemenn an deroù anezhi e-barzh an dra fetis maz eo an istorvezh. Rouantelezh Doue, danvezenn hor spi, a zo endeo bezant ; ar Spered a ro dimp an arrez anezhi. Dre ar vadeziant e feiz an Aotrou-Krist, eienenn ha testeni gras Doue, eo e teu an dinaskerezhioù da gemer evidomp o zalvoudegezh e-giz arouez eus ar Rouantelezh. Dre-se ar Silvidigezh a zo endeo aze, daoust ma n'eo ket c'hoazh dizoloet, en he c'hlok ha gant he dremm diwezhel.

Koulskoude n'eo ket degemeret a-unvouezh ar wirionez diazez-se eus ar feiz. Diwar ar skiant-prenet e welomp e vez lakaet eneberezh, en un doare daouhanterus³, en un doare untuek ha diboell, etre an dinaskadegoù-tud hag ar Silvidigezh e Jezuz-Krist. Hervez darn, evit gwir, an emouestlerez e dinaskadegoù politikel, sevenadurel pe gevredigezhel o amzer a gemer e renk a-us da intrudu Doue. Klozañ a ra an dud-se ar Silvidigezh e kelc'hiad o stourmadoù hiniennel pe strolladel evit kas war-raok an denelezh. Ac'hano

³ daouhanterusted : dichotomie

e tegouezh gant ar fealded kristen bezañ kemmet e stumm emglevioù politikel, doareoù-stourm kostezennel ha dezoioù e-sell da dapout krog war ar veli. Diwar vezañ skoulmet evel-se ouzh an amzervezh, ar c'hemenn kristen a vez kaeliet e-barzh arvarioù kulturel hag ideologiezhioù a-zivout kevredigezh hag armerzh. An Aotrou Krist, anavezet hepken evel skouer a vuhezgezh, hag a-wechoù hepken evel kengred gant ar re baour, ne dalv mui nemet da gretaat pe da zezvarn un tabut pe stourm ur renkad eus ar gevredigezh. E gwirionez e c'halver eta an Aotrou Krist da reiñ talvoudegezh d'un dibab politikel pe da vezañ deuet mat gant an tu kristen !

En enep da se ez eus reoù all hag a zalc'h oberenn ar C'hras hag ar Silvidigezh war un dachenn ken dreistnatur ma n'eus darempred ebet etre an dinaskadegoù-tud ha dezo Doue war e grouadelezh. Lezel a reont en amc'houlou oberiantiz-den an Aotrou Krist, E gengred gant an holl, ha neuz istorel Rouantelezh Doue. An holl dabutoù-se, stourmadoù gwirion an dud, a vez kontet evit netra, e-kichen ar "Silvidigezh"-se, penndalc'hel evito. Ar pezh a ziwan diwar-se, na petra 'ta, eo un doare skort da gompren e gwirionez komz an Aotrou Krist, hag ivez un diouer a fealded war dachenn an ober, e-keñver obererezh ar Spered e-barzh ar bed hag e-keñver kerzhadeg ar Gristenion e-kreiz an darvoudoù a c'hoarvez en istorvezh.

Koublañ mell ar Silvidigezh hag hini ar stourm-dieubiñ

Hen gwelout a reer amañ : ar c'heñveriadur etre ar Silvidigezh kristen hag an dinaskadegoù-tud ne c'hell ket bezañ lavaret gant gerioù a zisrann groñs na gant gerioù a gendalc'hegezh hep frailh. A-benn koublañ an daou vell, o vezañ maz eo se displegañ an Aotrou Krist en amzer kempred an Iliz, eo ret en em gemer ez resisoc'h hag ez fealoc'h, ma venner derc'hel d'ar pezh a zo nevez ha dibar en oberiantiz Doue e-barzh oberiantiz hiniennel ha strolladel ar Gristenion.

Penaos, e buhez an dud a vremañ, e vez skoulmet pe nac'het al liamm etre ar vuhez kristen hag ar stourm evit ar frankiz ? Merzout a reomp, a-berzh kalz eus ar Gristenion a gemer perzh a-zevri en dinaskadegoù-tud, pegement e vezont kaset d'un "treuzneuziadur" eus o feiz, eus o darempred gant Doue, pe da nebeutañ eus ar stummoù kulturel a zo stag outo. Gwech ec'h ehan da vezañ mat dezho degemer ar feiz henvoazel hag an doare d'he displegañ, gwech ez adkavont Doue hag e Gomz en un doare disheñvel penn-da-benn, war a lavaront.

Niverus a-walc'h eo ar Grederion war var da gaout un enkadenn don, groñs, en o buhez a feiz, diwar o

ferzhiadur er stourmoù, o emouestladurioù. En o c'heñver, al liamm etre ar Silvidigezh hag an dinaskadegoù n'eo ket bet lakaet a-walc'h a-wel er c'hatekizerezh o deus heuliet a-ziaraok. Marteze a-walc'h ivez n'eo ket bet arnodet e oberiantiz ar c'humuniezhioù kristen : en abeg da se n'o deus ket kavet ar Grederion, nag an tu nag an dro da addizoleiñ diwar o emouestladurioù, ar C'heloù-Mat kristen.

Met niverusoc'h-niverusañ eo ivez, e-touez ar Gristenion emouestlet en dinaskadegoù-tud, ar re a addizolo Doue en Aviel. Adwelout a reont, dre o skiant-prenet, tadelezh Doue, puraet gant o burutelladur ha gant ar gwel kristen eus ar bed deuet eus Doue dre an Aviel. Gant skiant-prenet ar Gristenion engouestlet en dinaskadegoù-tud, gant gortozerezh ar re holl a vev diwar bromesa Doue, e vez graet deomp distreiñ etrezek kreizenn ar feiz, etrezek deroù ar vell etre ar Silvidigezh hag an dinaskadegoù-tud : an Aotrou Krist dasorc'het, eienenn dieubidigezh Mab-den hag ar beursevenidigezh anezhi.

Ne c'hell ket ar marv bezañ termen mab-den

Ret eo dimp bremañ arvestiñ ouzh dezo Doue, hervez m'en deus en divizet ennañ e-unan evit hor Silvidigezh. Petra eo mab-den hervez dezo Doue ? Mab-den a zo krouet diouzh skeudenn Doue. Ar ster a se eo emañ krouet gant Doue evit bezañ frank, gouestlet, er goueled anezhañ, d'en em beurseveniñ en heñvedidigezh ouzh an hini ez eo ar skeudenn anezhañ. Se a dalv da lavarout ez eo kiriek, galvet da respont da ginnig an Dreinded da ziazezañ darempredoù a genunaniezh, ken gant nouezioù⁴ Doue, ken gant e vreudeur "er gerzhadeg". Dre-se, e "dreuz-bevañ" ne c'hell ket bezañ klozet warnañ e-unan e kreiz an drouktempadur, war var da goll e feiz, pe an digenvez, o nac'h pouezusted an drougoù er bed-mañ.

Jezuz dasorc'het a zo e-barzh an istorvezh. Ar bed nevez a zeraou gantañ, kentoc'h eget bezañ ur bed all, a vezo ur bed deuet da vezañ arall, dalc'hmat tu d'e zaskemmañ, da c'hortoz "oadvezh an nevezadur peurbadel" (Mzh. 19 : 28.). Kevrin ar Gristeniezh a zo ennañ : diwar dasorc'hidigezh an Aotrou Krist, al lavar diazez a zo ne c'hell ket ar marv bezañ termen mab-den hag an istorvezh anezhañ. Dre maz eus kemennet ur gerzhadeg voutin etrezek diwezh an amzervezh, dre ar spi eus un amzervezh all ma vo "Doue pep tra e kement den (tra) a zo" (1 kor. 15 : 28.). An oberiantiz war dachenn ar gevredigezh, ar sevenadur hag ar politikerezh a gemer neuze ur vent n'eus tu ebet dezhi d'en em

⁴ Nouezioù : teir nouez an Dreinded

glozañ war c'hwitadennoù istorek pe war trec'hadennoù krennbodus.

Ar Brezhon kristen a zo dija dieub Breizh, e vro, er baradoz. C'hwitadennoù ar stourmoù a ren ne rankont ket eta e zigalonekaat... na kennebeut-all, an trec'hadennoù ne rankont ket reiñ dezhañ da grediñ e vije tu da sevel ar Baradoz war zouar Breizh un deiz...

Skeudenn Doue e-barzh mab-den eo gortozerezh Doue e diabarzh an oberiantizoù-den

An arnodoù a genunvaniezh etre breudeur a reomp a zo an arouez hag ar spi a se. Adlennit an titl-se hag al lavarenn gentañ-mañ. Peadra a zo da veveriañ⁵ ur pennad mat. Hor buhez a bedenn, ar genunvaniezh a vibion gant Doue, a vir dalc'hmat digor un dachenn a frankiz, forzh pegen gwasket e vefemp, e-kerz an imboure'hioù a leugn hor buhez hag hon amzer, e sell eus ar reizhded er gevredigezh, pe eus gwirionez an emzalc'hioù pe eus ar c'hengred politikel. Skeudenn Doue e-barzh mab-den, pegen dizunvan bennak e vefe hon dielfennadurioù, pegen bruzunus bennak hon ideologiezhioù, a zizolo dimp an unded diabarzh-se a laka mab-den da fiñval e-sell eus ur frankiz fraeshoc'h hag un haelled gwirionoc'h. En doare-se ez adkaver ar gendalc'hegezh etre an arvesterezh hag an obererezh. Ar frankiz a zo, war-un-dro, donezon ha gounid, degemeradur ha stourm ; endalc'het eo e-barzh nerzh-oberiañ ur Silvidigezh a zeu da vezañ diabarzhel e-keñver dirollidigezh an istorvezh, e-lec'h ma vez adkempennet ha “dieubet” skeudenn Doue enlouc'het e-barzh mab-den. Evel-se ez eo bezant endeo ar Silvidigezh-se digant Jezuz-Krist : bez ez eo un emglev a-berzh Doue. Dougen a ra hemañ an denelezh da anaout e Jezuz dasorc'het an donezon-se, salvus, oc'h oberiañ endeo en hon istorvezh.

Penndalc'hel, al liamm etre ar Silvidigezh hag an dinaskadegoù-tud a zo graet gant ar gejadenn etre mab-den, sec'hedik a frankiz, o stourm evit bezañ eñ e-unan, ha Doue an Emglev, bezant e-barzh an istorvezh, evit he c'has etrezek he zermen. Evel-se n'eo ket o vont er-maez eus ar bed eo e tizh mab-den Doue, met o kemer e lec'h er bed hag o kenlabourat gant dezo ar C'hrouer.

Emañ ar Silvidigezh en tu-hont d'al lezenn

Ar c'henlabour-se, evelkent, ne c'hoarvez ket e-kreiz ar c'hemmesk. Rak ar bed nevez a glasker lakaat da zont a adkas bepred ar grederion d'an dezo-se a Silvidigezh hag a ziskuilh dezho o oberiantizoù evel defiñvoù⁶ krennbodus, hag an

taolioù-berzh pe ar c'hwitadennoù evel degouezhioù feurel⁷. En doare-se ar Silvidigezh kristen ne zistera tamm ebet fetisted ha devri an embregadegoù-dinaskañ-tud. Ar c'hontrol eo : an diwezh⁸ouriezh kristen a ro ar pennabeg d'an hent a spi treset gant mab-den, en istorvezh, dre e droc'hadoù-labour hag e obererezh. Reiñ a ra d'e zezoioù ur vent a c'hortozerezh eus ar c'hloker na c'hell ket esperout war bouez e holl nerzh. Digeriñ a ra an hent da vont dibaouez en tu-hont d'an naskadegoù-se, istorel, sevenadurel ha kevredigezhel.

Kement-mañ hor c'has da welout en Aotrou Krist skeudenn Doue ha pennpatrom an dud krouet hervez ar skeudenn-se. Oc'h embann ar silvidigezh ha keloù-mat ar frankiz d'an ereidi, dre e vuhez kenkoulz ha dre e gomz, en deus roet Jezuz evel-se an testeni emañ ar Silvidigezh en tu-hont d'al lezenn. Eñ a zo dremm skedus ar frankiz a vez roet diwar vezañ tost da Zoue. Fellet eo bet dezhañ bezañ “ar c'hentañ ganet eus un engroez a vreudeur”. O gervel a ra evel-se da lodennañ gantañ, er C'hlod peurbadel, ar gwel klok eus Doue. Neuze en em ziskouezo ar skeudenn-se, krouet, hag a chom e mab-den en tu-hont da nac'hadennoù ar pec'hed ha d'en emglozadennoù krennbodus. Dasorc'het maz omp en E ser, E c'hras hon doug adalek hiziv da welout e gwirvoudoù an amzer-mañ ar c'hortozadeg eus an treuzneuziadur, ha nerzh E drec'h war bep marv. Met, ma welomp endeo, evel en ur melezeur, dremm ar Salver, an droug-hirnez-se d'an heñvelekaat ouzh an Tad a baouezo pa zizoloimp en Aotrou Krist, en E zremm E-unan, dremm an Tad.

En abeg da se, an diforc'hioù etre an dielfennadurioù a zisrann ar Gristenion kenetrezo e-barzh ar gevredigezh, an diforc'hioù a live en enklask eus Doue, an dibarelezhioù e-keñver displegañ ar feiz hag ar frankiz, ne zlefent ket bezañ kaletañ betek dont da vezañ skoilhoù a virfe, etre krederion, d'al lodennerezh ha d'ar genunvaniezh. Diouzh m'emaint e gwirionez war glask eus Doue war dachenn ar c'hengredoù pemdeziek, diouzh ma aotreont an eil re d'ar re all emzivizerezh ha mignoniezh, neuze ar vreudeur-se a ouezo, a-dreuz o diforc'hioù, ez int holl klaskerion an Tad.

An Iliz, sakramant ar silvidigezh hag an dieubidigezh

“An hollad eus ar re a sell gant feiz war-du Jezuz oberour ar Silvidigezh, pennderoù a unaniezh hag a beoc'h, Doue en deus o galvet, ganto en deus graet an Iliz, evit ma vo, a-wel d'an holl, ha da bep hini,

⁵ Meveriañ : *méditer*.

⁶ defiñvoù : *démarches*

⁷ feurel : *relatif*

⁸ Diwezhouriezh : *eskatologiezh, feizoniezh war ar fiñvezoù*

sakramant an unaniezh-se, salvus.” (Lumen Gentium 9).

An Iliz eo an arouez vev hag ampoentel eus Jezuz-Salver. Ne c'hellomp ket disrannañ ar C'hrist diouzh an Iliz. Bez' ez eo un demptidigezh ez eo ret dimp stourm outi, dindan boan da gouezhañ e-keñver ar fealded kristen. An Iliz eo an darn-se eus an denezh voutin a gemer perzh en aozidigezh sakramant Jezuz-Krist. N'anavezet ket ar C'hrist pa lakaer an Iliz a-gostez, ha pa vefe gall an dalc'herion anezhi e Breizh.

A-benn bezañ feal d'he zroc'had-labour e bed an amzer-mañ, an Iliz a rank sellout a-nevez ouzh ar mennad a Silvidigezh a ro diazez d'hec'h obererezh. Gouzout a ra-hi he deus da zegemenn dasorc'hidigezh an Aotrou Krist e-giz torridigezh

hep distro ereoù ar pec'hed hag ar marv, ar re-mañ o vezañ o vountañ an dud da grennañ o spi endro d'ar gounidoù douarel. Dre eno e oar-hi e rank distreiñ dalc'hmat da reizhspisaat doare kristen he fealded ha perzh denel he dinaskerezh.

En doare-se eo e c'hell bezañ displeget gwirvoudelzh an enkorfidigezh. Nerzh-oberiañ ar Silvidigezh eo ar c'hengred klok ha gwirion asantet gant Jezuz e tonkadur istorel an dud. Met kement-mañ n'eo ket hepken ur “soubadenn” e istorvezh broadel, sevenadurel ha politikel ar bobl-mañ-pobl : gant *Jezuz* e kav mab-den, anezhañ ur pec'her, dremm un denezh treuzneuziet gant Doue.

Konhoiarn ha Tepod Gwilhmod

Lavar din da anv...

“Lavar din da anv hag e lavar din dit piv ez out !”

Da lod e kavo dezho marteze ez eus liv ar galleg war ar chemedenn-mañ, met d'an nebeutañ ned eo ket diaes da gompren...

Warlene, e miz Du 2008, edon o c'hortoz va zro e ti va mezeg, ha tapet em boa un dastumadenn bennak e-touez ar bern kelaouennoù a vez e sal-c'hortoz ar vezeion, lod digorniet mat endeo o fajennoù, dre forzh bezañ follennataet gant ar glañvourion, ha lod all chomet mat memestra. Er gelaouenn em boa dibabet e voe sachet va evezh gant ur pennad savet diwar ur gaozeadenn etre ur c'helaouenner hag Eric Zemmour, kronikour en ur magazin parizian, ha, diouzh ma tegouezh, “*réac de service*” en un abadenn skinwel, a-zivout ur romant bet savet gantañ, “*Petit Frère*” mar ne fazian ket. Awenet e oa bet ar romant-se, war pezh am eus komprenet, gant ur fed gwirion mat : ur Yuzev yaouank ugent vloaz bennak dezhañ, bet drouklazhet en ur geoded-vannlev, gant unan eus e vignoned a vugaleerezh : un Arab muslimat. Reiñ a rae tro d'an aozour, an darvoud marvantrek⁹-se ha n'eo ket rouez er bannlevioù gall a vremañ, da lakaat ar gaoz war an dic'houest maz eo deuet Frañs da vezañ evit enframmanñ hec'h enbroidi, re niverus hag arall-ouenn diwar vremañ an darn vras anezho.

Hep bezañ un azeuler daonet d'ar reizhiad jakobin republikan, na nac'hañ e oa bet adeiladet an hollveziadelezh c'hall republikan e-pad ur c'hantved, pe muioc'h c'hoazh, evel un ardivink da

zistrujañ an dibarderioù rannvroel, e stade Eric Zemmour en doa arc'hwelet¹⁰ ar reizhiad-se da hevelebeaat an enbroidi betek ar bloavezhioù seikont, ha bremañ ned ae ket en dro, kwa !

Met hervezañ, ne vije ket devoudet ar c'hwitadenn-mañ, en abeg ma vije bet diazas an hevelebekadur¹¹ d'an enbroidi nevez, na oant ket europat ken, met d'ar galloud gall en deus dilezet ar youl d'hen lakaat e talvoud. Deurus, betek gouzout, e oa kavet an dielfennadur-se gant ar c'helaouenner, ha da heul e verke e klote kement-mañ gant un drovezh istorel bet delanket¹² p'o devoa kroget ar Vrezhoned da ziarc'hañ ar gwir da reiñ kentanvioù breizhek d'o bugale, ha m'o devoa war o lerc'h, Korsikiz hag Euskariz, diarc'het kedanavidigezh¹³ o dibarelezh...

Un tammig souezhet en ur lenn an dra-se, em eus adlennet aketus an arroudenn ; n'em boa ket faziet, an dra-se eo a oa skrivet, ha me da soñjal evit farsal : “Ac'hanta ! Mar n'o dije ket kroget ar Vrezhoned gant se e vije bet disheñvel an traoù hiziv marteze, piv oar !” N'em boe ket amzer a-walc'h da beurlenn ar pennad rak galvet e voen gant ar mezeg, met dihunet e oa bet ennon ur bern eñvorennoù.

Kollet e oan e kreiz ar Sahara, pa heulien ar c'hendaeloù-se etre ar justiz c'hall ha tiegezh niverus Le Goarnic, ha Brezhoned all war e lerc'h ; kelaouennoù gall, evel *Paris Match*, a embanne restadennoù gant luc'hskeudennoù – miret em eus troc'hadennnoù-kelaouennoù eus an amzer-se. Kelaouennoù an Emsav a embanne pennadoù all

¹⁰ Arc'hwelañ : *fonctionner*.

¹¹ Hevelebekadur : *assimilation*.

¹² Delankañ : *amorcer*.

¹³ Kedanavidigezh : *reconnaissance*.

⁹ Marvantrek : *dramatique*.

d'o zro evit difenn savboent ar Vrezhoned evel-just, hag unan eus arguzennoù ar re a skrive ar pennadoù-se a oa : "Perak n'eus nemet d'ar Vrezhoned e vije difennet outo reiñ anvioù en o yezh d'o bugale, pa vije aotreet hep diaester ebet d'an Aldjerianed – a oa keodedourion c'hall d'an ampoent, arabat disoñjal – da reiñ anvioù arabek d'o re ?" Paket e oa ar C'hallaoued en o griped. Met, daoust da se e voe kendalc'het mui pe vui gant gouvrezel an anvioù brezhonek, hag un deiz a-daol trumm, echu an tabutoù : bez' e c'helle ar gerent reiñ d'o bugale an anvioù-badez a blijfe dezho. En un doare bennak he doa pleget ar Stad c'hall, met hep reiñ, a ouez d'an holl, o gwir d'ar Vrezhoned. Goude-se e voe graet un tammig n'eus forzh petra, anvioù faltaziek a veze ijinet gant an dud, anvioù diouzh ar c'hiz skignet gant ar meziennoù, anvioù savet diwar elfennoù breizhek zoken, met ha ne oant mui anvioù brezhonek rik...

Ar mod-se a zistignas embannidigezh levrioù-hentañ, evit skoazellañ ar gerent da ober an dibab mat. Nevez 'zo, e-barzh *Valeurs Actuelles* niv. 3763, Genver 2009, e oa ur pennad evit burutellañ unan anezho, levr Alix Baboin-Jaubert, talbennet "*Le Guide des prénoms chic*". O vezañ maz eo Breizhat aozer ar pennad, Fabrice Madouas, e oa bet skoet e spered gant meneg oberourez al levr a-zivout an

anv-badez "*Armelle*" renket ganti e-touez ar c'hentanvioù cheuc'h hag eilet gant an addisplegmañ : "*car sachez-le, dans 90% des cas, être chic, c'est être breton*" ; "D'an nebeutañ ez eo pezh a ziogel an oberourez", a skriv F.Madouas, souezhet un tammig marteze. Klozañ a rae e bennad war ton ar fentigell, en ur skrivañ : "*Bref, un guide qui serait parfait si son auteur n'avait omis, parmi les prénoms chic, celui du rédacteur de cet article – pourtant breton, donc très tendance !*"

Ya ! Un tammig souezhus eo an droadenn-se, eus tud dismeget, hanter-kant vloaz 'zo, setu ar Vrezhoned renket e-touez an dud cheuc'h. Tennomp hor splot eus ar mare, rak se ne bado ket pell, marteze. Er sizhun dremenet e tegemeret ar c'hannadig embannet bep tri miz gant maerdi Blaen hag evel bewech e taolan ur sell ouzh ristalbenn¹⁴ ar ganedigezhioù hag ar wech-mañ e oa tri anv breizhek, pe brizh vreizhek, met, bez' e oa ivez daou anv arabek, hag unan a oa "*Oussama*"! No comment !

A-benn ar fin emañ ar gwir gant Eric Zemmour, marteze.

Yann MIKAEL

¹⁴ Ristalbenn : *rubrique*.

Prederiadenn da geñver Devezh ar Rentañ-Grasoù

Devezh ar rentañ-grasoù (*Thanksgiving Day*), a festaer abaoe ar XVIvet kantved, hag a voe ofisiellet en deiziataer diwezhatoc'h avat, gant George Washington, a zo unan eus ar restachoù diwezhañ a ro c'hoazh spi da unan ne zeuio ket ar Stadoù-Unanet da vezañ, d'o zro, ur vroad bugale desavet fall-euzhus hag a labour start evit kaout un digoll war an holl dud pe draoù a ra vad dezho. Daoust d'ar strivoù da vroudañ enno ar c'hwervoni hag an darsav, e kendalc'h an Norzhamerikaned da ziskouez anaoudegezh-vat ouzh ar vro vadelezhus ha pinvidik e vevont enni, ken en em unan en o c'halon ar garantez ouzh ar vammvro gant ar garantez ouzh Doue. Er Stadoù-Unanet, a-wechoù e vez diaes lakaat kemm etre ar gravez hag ar vroadelouriezh. Ha pa oa oc'h ofisiellet *Thanksgiving Day* d'an 3 a viz eost 1789, George Washington en doa skrivet : "Un dever eo d'an holl vroadoù anzav ragevezh Doue hollc'halloudek, sentiñ ouzh E youl, kaout anaoudegezh-vat evit E vadelezhioù ha goulenn ez-avel E warez". Ar c'homzoù-se a oa dija ur respont d'ar re a nac'h orin yuzev-kristen an ensavadurioù politikel norzhamerikan.

Peogwir o doa mignoned norzhamerikan goulennet diganin kenlidañ *Thanksgiving* ganto dre skrivañ un nebeut linennoù war geal an anaoudegezh-vat, em eus dibabet loc'hañ eus an dra nebeutañ yuzev-kristen am eus gallet kavout : mennozhioù ar prederour Peter Singer, an hini a zo kelenner e Skol-Veur Princeton ha na wel ket kalz a ziforc'h etre lazhañ ur yar evit debriñ anezhi ha mougañ ur babig evit e deurel er voest-lastez.

Soñj an Ao. kelenner Singer a zo diazezet war un heuliad arguzennoù eeun ha kempoell amañ dindan :

- 1) Lakaat da c'houzañv a zo un dra fall, hep mar ebet.
- 2) Dre ret e lakaomp al loened da c'houzañv pa lazomp ha pa zebromp anezho.
- 3) N'eus prouenn ebet ez eo mat d'un aneval chom bev diwar-goust un aneval all.
- 4) Neuze hon eus ezhomm diehan ober droug d'al loened evit menel bev.
- 5) Maz ouzhpenn d'ar c'houzañverezh a grouomp e bed al loened an hini a vagomp kenetrezomp denion, e welomp e ren an

droug war ar bed, ken n'eus abeg gwirheñvel ebet da grediñ e vefe bet krouet kement-se-holl gant un Doue madelezhus bennak.

Da gentañ ne weler netra da respont d'ar poellad-se, ken ne c'haller nemet degemer anezhañ ha kenderc'hel gant ur brederouriezh pe un divez diazezet warnañ, a zivall ouzh bezañ dall d'ar wirionezenn galet a vez diskleriet gantañ.

N'eus prouenn ebet kennebeut e c'houzañvfe ar plant nebeutoc'h eget al loened pa ziwriziennner, pa droc'her, pa boazher pe pa zebtrer anezho. Etre embannidigezh *The Secret Life Of Plants* (Buhez kuzh ar plantennoù) gant Peter Tompkins ha Christopher Bird e 1973, ha studi nevesañ Anthony Trewavas, "*Green plants as intelligent organisms*" (ar plantennoù glas evel aozvoudoù speredek) e 2005, ez eus bet berniet titouroù a ro da grediñ e c'hall ar plant anavezout ha fromañ. Gwir, an titouroù-se n'int ket degemeret gant ar gumuniezh skiantel en he fezh, hogen ar fed e-unan n'eus kennoz sklaer ebet er par-se a zifenn ouzhomp diskleriañ, hep netra ouzhpenn, ez eo dizrouk debriñ plantennoù.

Nebeutoc'h c'hoazh gwiriektaet eo ar gredenn e teuer da vezañ gwelloc'h pe difeulloc'h dre emvagañ diwar blantennoù hepken. Ur vejetarian a oa eus Adolf Hitler, hag ar sevenadurezh a zo ar muiañ vejetarian, hini an Hindouiz, n'eo hec'h istor er bed arnevez nemet ul lostennad euzhusterioù gwadek, a gendalc'h en XXvet kantved gant lazhadegerezh ar Vuslimiz, war-lerc'h emziebidigezh Bro-Indez ha lazhadegerezh Kristenion hiziv.

Ma kendalc'homp gant poellad an Ao. Singer neuze, boud bev ebet -loen pe plantenn e vefe- n'eo reizh lazhañ pe debriñ anezhañ. Debriñ, e ster ledanañ ar ger, a zo e-giz-se ur pec'hed hag un torfed. Padal, pa n'en defe den ebet tañvaet ar pec'hed-se abaoe penn-kentañ ar bed, ne vefe bet istor ebet, ken ne vefemp ket amañ o tabutal war an traoù-se. Ne c'haller ket tremen hep dastum ez eus ar vuhez, e ster ledanañ ar ger, ur pec'hed hag un torfed - ar Bibl a zo a-du penn-da-benn gant ar soñj-se, nemet e lavar "Kouezh" kentoc'h eget "Buhez".

Diforc'h a geal n'eus ket neuze etre ar relijion gristen ha mennozhioù an Ao. Singer. Un diforc'h a skeul a zo avat, rak an Ao. Singer a ziazez e holl brederouriezh war ar pezh a c'hoarvez e bed an danvez, suj da lezennoù ar gementadelezh, en o zouez ar retted d'en em vagañ. Ar Bibl avat a enbarzh hollad ar bed-se en diharz.

N'eus ket ezhomm kaout kalz a speredegzh evit kompren penaos forzh peseurt tra harzek a zo en diharz evel ur c'hreunenn draezh er meurvor. An diharz a zo ivez an dra ret nemetañ. Emzislavarus eo ar gredenn ez eo ar bed kementadel ar muzul diwezhañ d'ar gwirvoud ; rak ne c'heller kaout harz etre daou dra nemet en un hollad brasoc'h. Bed ar gementadelezh drezañ e-unan a zo suj da Eilved Lezenn An Termodinamek, lezenn an entropiezh o kreskiñ atav, ha keneve d'an advagadurezh ha d'an adengehentezh diehan a-berzh an diharz e kouezhfe en e boull. An diharz a-zo a-us d'an holl lezennoù, emharzoù kementadel, ha ne c'hall bezañ meizet nemet evel un unanad perzhioù peurvat, ar Mad Diwezhañ a rae Platon anv anezhañ. Arguzenn kempoell ebet ne c'hall bezañ kinniget a-enep da vezañs ar Mad Diwezhañ, anez kemer evit diharz un dra a bouezer just-a-walc'h war ar fed eo harzek. Ar Mad Diwezhañ a zo ivez ar Gwirvoud Diwezhañ.

Gwelet diwar skeul an diharz, holl mallozhioù ar bed harzek, forzh pegen ramzel e vefent, a ya da get a-benn kaer. Forzh pe diouer, forzh pe troc'h, forzh pe koll a vez kempouezet e skeul an diharz gant strinkerezh diziwezh ar madoù, ar gounidoù kontrol.

Ar Bibl a lavar just a-walc'h ez eo ar C'houezh ar poent ma vez kollet gant an denion skiant-gwelout an diharz, ken en em lakaont da sellout ouzh ar bed harzek evel penn diwezhañ ar gwirvoud, ha ne vukont o c'hoantoù nemet war-zu an traoù harzek. Ar fae ouzh "c'hoantegezh ar c'hig", a vez diskleriet hag addiskleriet e prezegennoù ar gravez, a vez komprenet ez-poblek evel hoalusted an orgediñ. Hemañ avat n'eo na mat na fall drezañ e-unan ; bez' e c'hall talvezout sorc'henn perc'henniezh ar c'horf-mañ-korf koulz ha spi ar garantez diharz war-dreñv e fetisadenn berrbad en darempred etre daou a dud. Hervez *Geriadur Etimologel* mil anavezet Ernout ha Meillet, ar ger portugaleg *carne* (kig), diwar *caro* e latin, a zeu eus ur wrizienn osko-oumbriek a dalvez kement ha "troc'hañ" pe "lakaat a-dammoù"; ar ster-se a chom bev c'hoazh hiziv e *karenai* e gresianeg, e *scaraim* e iwerzhoneg, e *skiriū* e lituaneg; an holl c'herioù-se o talvezout "troc'hañ" pe "disparti", evel ivez *curtus* e latin, a c'hanas ar gerioù portugaleg *cortar* (troc'hañ), *curto* (berr) ha *castrar* (spazhañ). Ar c'hoantegezh kreudel kendaonet er Bibl a zo an teogidigezh¹⁵ gant ar mad douarel troc'het, mac'hagnet, dispartiet eus e wrizienn en diharz. Ur c'hoantegezh dall eo, un touell a grou en diwezhañ un troc'h etre an emskiant ha strad douel ar bed - un darvoud a c'hallfed envel spazherezh pe

¹⁵ Teogidigezh : *hypnotisation*.

emspazherezh. Bezañ spazhet a zo na c'hellout engehentañ, nag adengehentañ kennebeut neuze. E skeul an diharz, kement a vez lonket, kollet, steuziet, dismantret e bed an danvez a vez adkrouet diouzhtu e bed an diamzer. An diamzer a zo adengehentezh diharz pep tra. Forzh petra a zo bet e-pad ur pennad amzer, forzh pegen berr e vefe, ne c'hall na distreiñ d'ar vezañs en amzer d'ur mare all, na steuziañ eus an diamzer : ar pezh a voe "boud" un devezh ne c'hall ket distreiñ d'an "netra", rak an netra n'eus bet biskoazh anezhañ. Ar bed danvezel, pa seller outañ o tisoñjal e orin en diharz, a zo bed ar steuzierezh meur, bed an entropiezh. Bezañ spazhet ez-speredel a zo koll skiant an adengehentezh peurbadel, disparti an diharz hag ar bed, bezañ paket e toull-bac'h bed ar c'h-"kig". Er bed-se, an disterañ del-saladenn¹⁶ debret ganeoc'h a zo ur c'holl dibareadus. Miliardoù a yer, deñved, saout ha moc'h aberzhet evit ket ha netra war daolioù an denion a zo prouennoù gwadek da hollvezañs an droug hag an diskiantegezh.

Emañ ar gwir penn-da-benn gant an Ao. Singer neuze a-fed bed-ar-c'hig-se. Padal, e-lec'h diskouez anaoudegezh-vat diouzhtu war-lerc'h evit an diharz a bare hag a adengehent pep tra, an Ao. Singer a arver an droug er bed evit prouiñ n'eus ket eus an diharz. N'eus ster ebet gant an dra-se, peogwir ne c'hall ket ar bed harzek bezañ meizet zoken hep ober dave d'an diharz. Da lavarout eo : an Ao.

¹⁶ Del = deil (Bro-Wened).

Singer a gendaon bed ar c'hig ha war-un-dro e ra eus ar bed-se ar gwirvoud diwezhañ, o kuzhat an diharz. Met ar c'huzherezh-se eo, just-a-walc'h, a lak ar bed harzek da vezañ fall ha dic'houzañvadus, da dreiñ d'un adskeud eus an ifern. An Ao. Singer a vac'h ac'hanomp en ifern ha war-lerc'h e tamall deomp bezañ annezidi-eus-an-iferen.

Gwir eo e arguzennoù a-enep da bed ar c'hig, e skeul an diharz avat ez eont da zidalvez ha netra. Hor bezañs n'eus ster ha talvoudegezh gantañ nemet pa anzavomp harzoù bed ar c'hig, pa savomp hor sell davet an diharz; hag an harzoù-hont ivez a zo berrbad hag azvanel : n'eus nemet an diharz ez eus anezhañ evit gwir - sed aze ar pezh a ra d'hor buhez bezañ gouzañvadus, komprenadus ha leun a ster, kontrol d'ar fest a genemzebrerezh daslivet deomp gant an Ao. Singer. Ar santimant a anaoudegezh-vat e-keñver an diharz adengehenter a c'hall dont da vezañ ul lid relijiel evel m'eo c'hoarvezet er Stadoù-Unanet, met da gentañ ez eo ar savboent kempoell nemetañ d'an holl dud n'en em lezont ket da vezañ teoget gant hurlinkoù diaoulek, na pa zeufe an hurlinkoù-se eus Skol-Veur Princeton. Kaout anaoudegezh-vat ouzh an Aotrou a zo un dra ret evit an holl voutoù a soñj, eus forzh pe broad e vefent.

Olavo de Carvalho

Lakaet e brezhoneg gant Ewan Delanoy, embannet evit ar wech kentañ e *Diário do Comércio*, dindan an titl *Meditação do Dia da Ação de Graças*, niverenn ar 28 a viz du 2008.

Brevial Roma e brezhoneg

Ne oa ket bet kemennet evit c'hoazh kement-mañ ez-ofisiel : al levrenn gentañ eus ar Brevial nevez-moulet - peder a vo en holl -, a zo bet degemeret hegarat, gant Aotrou 'n **Eskob Centène (Gwened) "ad experimentum"**.

Bennozh Doue dezhañ evit an aotre-se a anavez dre-se al labour vat a oa bet deraouet gant beleion bro-Dreger, gant an Aotrou Klerg pergen evit testennoù an Tadoù eus an Iliz, hir hag uhel-mat o live, e latineg klasek ar mare-hont. Holl o deus troet an testennoù e brezhoneg, war-eeun diwar al latineg-se, ha n'eo ket diwar ar galleg.

Gant **Ti-Embann Imbourc'h**, da heul tremenvan Klerg ha Dubourg, e voe sammet ganimp e 1993 - gant Paol Kalvez dreist-holl - kenderc'hel an erv hir-se, tost diziraezus da welout, ha moulet hor boa 12 levrenn, ha goude-se 4 all da ginnig gwelloc'h an oberenn peurziviet endeo, oc'h aozañ an taol-mañ

un embannadur pajenn 'vit pajenn, da vezañ heñvel-poch ouzh an embannadur krefridiel latinek. Hogen dre ziuver a arc'hant o voutjomp drezomp hon-unan, evel-seik, hep tremen dre ur mouler a vicher. Hir-tre ha skoemp e oa -hag ez eo atav, paour maz omp, ha berzet ouzhimp skoaziadoù da voulañ "dour benniget" e "bro ar frankiz" !- an embregadenn da voulañ er gêr, e Orvez, Sant Nazer, Kistreberzh, pe e Trelevenez, gant liestennerezhioù bihan, rak goude-se e ranker strolañ dre zorn ar pajennoù, o strobañ, o c'heinañ well-wazh, hag all, hag all... Ne oa ket da zibab : abaoe penn-kentañ "**Gevred**" hag "**Imbourc'h**", bet savet gant Youenn Olier, e oa al liestennañ er gêr an doare nemeti da voulañ kalz evit ur c'houst izel-tre, hag evit nebeut a skouerennoù, forzh penaos, evit un abeg eeun-kenañ : paet eo an dud gant ur "Bennozh Doue" ha Bennozh Doue ivez, sur eo.

Hogen c'hoant hor boa, evit un oberenn ken a-bouez, e vefe graet ur c'haer a embannadur, postek, aes da embreger; gant ur mouler a vicher enta, war baper bibl, hag all... Ha deut hor c'hoant da wir : ul levrenn a 1200 pajennad eo, war baper "bibl", keinet brav, o klotañ pajenn 'vit pajenn ouzh an embannadur diles e latineg, an hini nemetañ aotreet da vezañ troet e yezhoù ar pobloù.

Meur a wech abaoe ar grennamzer ez eus bet embannet seurt levrioù, an hini anavezetañ anezho o vezañ levr an Aotrou Bris, "**An Eurioù**", ken brudet ma veze implijet ar ger-se evel anv boutin e-lec'h "levr" betek nevez'zo, un anv a zo bet adkemeret e talbenn al levr : "**Liderezh an Eurioù**" e-lec'h "Brevial" (a dalv hepken "berradur"), evit treiñ an talbenn latin LITURGIA HORARUM.

Tostoc'h ouzhimp, er bloaz 1977, an Aotrou Job Lec'hvien eo, hag eñ kefridiet evit an obererezh e brezhoneg en eskopti Sant-Brieg ha Landreger, a embannas ur gwir brevial talbennet-mat "**Pedenn an Iliz**", ul levr hon eus implijet bemdez abaoe 30 vloaz, gant izili "**Kristenion Breizh**" pergen, nemet a c'houlenn e vefe pourchaset ivez levrioù ar Bibl hag an 12 levr (2350 pajennad) embannet gant Imbourc'h etre 1991 ha 1999 hag aet maez a werzh lod anezho.

Unnek vloaz war-lerc'h ez embannas an Aotrou Job an Irien, gant **Minihi Levenez "Pedenn an deiz"**, ur c'hrennadur eus ar brevial, klok en e zoare, gant ur bern daveennoù, diglok avat e-keñver ar Brevial Roman (nag ofis kreiz-an-deiz nag ofis al lennadenn), met kinniget gant Aotrou 'n Eskob a Gemper ha Leon, a skriv un dra a-bouez bras: "*La Constitution Conciliaire sur la Liturgie, promulguée voici 25 ans, recommande aux laïcs eux-mêmes la récitation de l'Office divin*" (Bonreizh ar Sened-meur war al Liturgiezh, bet embannet 25 bloaz 'zo, a erbed d'al laïked o-unan ma rafent gant Ofis al liderezh). Da lavarout eo evit an holl vrezhonegerion a zo bet roet dezho ar prof brav maz eo gouzout lenn en o yezh eo graet al levr-mañ. Kaeroc'h c'hoazh : evit reiñ ster da **eurvezhioù** o buhez o tremen, eo bet talbennet "**Liderezh an eurioù**".

Evel-se, da skouer, ur gumuniezh nevez e Bro-C'hall, "goude "eizh bloavezhiaad a labour ramzel", emezo, a zo o paouez embann ar peder levrenn gant an testennoù gallek ha latinek, gant ar sonerezh eus an doare roman ordinal da lidañ an Eurioù. Evit izili ar gumuniezh e oa bet graet al labour da gentañ. Bremañ avat e kinnigont an oberenn-se da bep kristen er parrezioù fiziet enno gant an eskibion. « **Pedenn Liderezh an Eurioù a zo pedenn diazez ar Gristenion** », a lavar Goursened Vatikan II. Kentañ levrenn embannadur klok "Liderezh an Eurioù" a zo deut er-maez evit al Gristenion vrezhonegerion eta. Meuleudi da Zoue ! Ur c'haer a hent a zo bet graet, gant e grasoù da heul. Teir levrenn

all a chom da gempenn c'hoazh ha da embann ma vez kavet gwerzh d'al levrenn gentañ, a servijo neuze da baeañ mouladur an eil levrenn, evel-se betek ar pevare... mar bez bolontez Doue hor befe yec'hed a-walc'h da gas da benn an drevell hir-mat-se !

Pedenn an Eurioù, 60 euro franko dre chekenn war anv "**Breuziezh Sant Ildud**", ti M-T Calvez 12 Petit Raffuneau 44700 ORVEZ / ORVAULT.

Paol Kalvez ha Tepod Gwilhmod

Penaos ober gant al levrenn "LIDEREZH AN EURIOU" ?

Setu penaos eo rannet ar skrid en destenn latin hag en hon hini :

p.1-112 **Lezennoù an Iliz evit ar Brevial** (er-maez al Liderezh) : da vezañ moulet diwezhatoc'h ;

p.113-550 **Proprium de tempore** = Darnvloaz al Lidamzervezh

p.551-956 **Ordinarium** = Traoù boutin dasparzhet e peder sizhun

p.957-1036 **Proprium de Sanctis** = Ofis Sent a-raok ha goude Nedeleg

p.1037-1274 **Communium** = Traoù boutin d'ar Sent ha d'ar gouelioù

p.1275 **Officium defunctorum** = Ofis an Anaon

p.1309-1401 **Appendix** = Traoù ouzhpenn (er-maez al Liderezh) : da vezañ moulet diwezhatoc'h.

Setu penaos ober gant ar "Liderezh an Eurioù", da lavarout eo "Ar Brevial".

1°- Lenn gant evezh pajenn 5 penaos eo bet graet al labour pajenn-ha-pajenn diwar an destenn latin aotreet nemeti ;

2°- Merzout er bajenn 6 danvezioù ar pajennadoù 7-113 n'int ket pedennoù LIDEREZH AN EURIOU. Embannet e vezint a-ziforc'h ;

3°- Prientiñ merkerioù-pajenn pe skeudennoù evit merkañ ar pajennoù pennañ. **Lakaat ur merker er pajennoù 115 551 571 932 957 1037 1275 ;**

4°- klask lenn er pajennoù 551-570 :

a) penaos ober evit kregiñ bemdez pp. 553-555

b) penaos ober evit Eur al Lennadenn pp. 555 558

c) penaos ober evit ar Beure (pe Laodez) pp. 559 562

d) penaos ober evit Kreiz-an-deiz pp. 562 564

e) penaos ober evit ar Pardaez (Gousperoù) pp. 567 567

f) penaos ober evit echuiñ an devezh (Klozlid) pp. 567-570

5°- **dreist-holl ober en un doare pleustrek "kammed ha kammed" gant ar skouer-mañ :**

- kregiñ a ra gant ar sadorn d'abardaez, da zerc'hent sul kentañ Amzer Donedigezh Jezuz (=Azvent): ar sadorn 29 a viz Du warlene, hag ar bloaz-mañ ar sadorn 28 a viz Du 2009.

Eurlid (=officium) an abardaez, pe Pardaezlid an derc'hent :

p. 564 "Aotrou Doue, deut ... Aotrou, hastit ..." heuliet gant

p.115 “D’ar Pardaezlid an derc’hent meulganenn “Diazezer c’hwec ...”, (*betek ar 16 kerzu; goude ar 17 p. 271*)

p.573 “Songanenn, Antonenn 1 “Kemennit ...” betek p.576 “Ant. “Dont ... gwelo”. Heuliet gant :

p. 119 “lennadenn verr, pebeilganenn, lidkanenn Vari, antonenn er bloaz B”,

p. 566 “Va ene a gan ... “(=magnificat), heuliet gant :

p. 119 an antonenn er bloaz B, ha

p. 120 “ aspedennoù”, “hon Tad hag a zo en Neñv ...”, “pedenn”, ha

p. 567 lec’h m’eo merket penaos echuiñ gant eurlid ar pardaez.

Klozlid (=Ad completorium, galleg *Complies*) :

p. 567, 568 “Aotrou Doue ...”, ha meulganenn,

p. 932, 933, 934 ar peurrest nemet:

p. 570 bennigadenn ha kanenn da Vari, “Ni ho ped gwerc’hez mamm hon Salver”. (*Salud rouanez...* adalek an 2 c’hwevrer)

- evit disul 30 a viz du 2008 deiz kentañ amzer raknedeleg

Eurlid (=officium) al lennadenn:

p.553 “Aotrou, digorit... Ha va genoù...”,hag “Ar Roue da zont ...” ha

p.554 “Songan (psalmus) 94” heuliet gant :

p.555 Lideuriad al lennadenn “Aotrou Doue ... Aotrou, hastit ...

Klod ...” heuliet gant :

p.116 Meulganenn ”Verb o’n em ziskouez ...” heuliet gant :

p.576-579 Songanadenn hag antonennoù, heuliet gant :

p.121 “sellit ... Rak tostaat ...”, + div lennadenn ha pebeilganenn

p.556 “C’hwi Doue a veulomp ...“ (=Te Deum)

p.127 Pedenn “Ni ho ped, Aotrou Doue hollc’halloudek ...”

p. 558 lec’h m’eo skrivet penaos echuiñ gant eurlid al lennadenn.

Eurlid ar beure pe meulganou-beure (= laudes)

p. 579 d’ar meulganou-beure “Aotrou Doue ... Klod d’an Tad ... “

p. 116 meulganenn “Sed ur vouezh sklaer ...”

p. 579 583 songanadenn (antonennoù ha songanoù)

p. 126 lennadenn verr, pebeilganenn, antonenn Zakaria bloaz B

p. 560 lidkanenn Zakaria “ Ra vo benniget ... “

p. 126 antonenn Zakaria bloaz B, aspedennoù, Hon Tad, pedenn

p. 562 e kreiz ar bajenn klozadur da zibab.

Eurlid (=officium) kreiz an deiz

p. 563alioù dre vras (pergen ma reer trede, c’hwec’hvet ha navet Eur)

p. 583 da Eur kreiz an deiz “Aotrou Doue ... Klod ... Evel ma oa ...”

p. 117 meulganenn hag antonenn da zibab hervez ma vez e-tro 9, 12,

pe 15 eur (*p. 273-275 adalek ar 17 a viz kerzu*)

p. 127-128 antonennoù ha lennadennoù berr hervez an eur,

p. 127 pedenn evel er meulganou-beure “Ni ho ped, Aotrou Doue ...”

p. 563 lec’h m’eo skrivet penaos echuiñ gant an eurlid-se.

Eurlid (=officium) ar pardaez, Pardaezlid.

p. 586 “Aotrou Doue, deuit ... “

p. 115 meulganenn “Diazezer c’hwec” (*re all a vezo goude ar 17 a viz kerzu p. 271, da Nedeleg p. 335, Jezuz-diskouezet p. 466, h.a.*)

p. 586-588 Songanadenn (=Psalmodia) : antonennoù, songanoù ha lidkanenn

p. 129-130 lennadenn verr, pebeilganenn verr, antonenn lidkanenn Vari er bloaz B

p. 566 “Va ene a gan ... “ (=Magnificat)

p. 129 antonenn ar bloaz B “ N’az pez ket aon ...”, Aspedennoù: “Pedomp a galon ...”, Hon Tad hag a zo en Neñv ...”, Pedenn: “Ni ho ped, Aotrou Doue ...”

p. 567 lec’h m’eo skrivet penaos echuiñ gant Eurlid ar pardaez.

Klozlid (=complies), gwelout uheloc’h e dibenn eurlid an derc’hent d’abardaez.

Ur wech boazet ouzh an doare-ober-se e vezo aes heuliañ an displegadurioù roet a-hed al levr.

Paol Kalvez

Notennoù mesk-divesk

Kronologiezh ar Gwir hag ar Brezhoneg

1539 : Embannadur « Villers-Côtteret », a laka ar galleg da yezh kefridiel ar Stad C’hall.

1789 : An dispac’h gall a implijas ar yezh evit gounid ar maezioù, met ar spered jakobin a oa unan kreizennelour ;

1848 : Ernest Renan : « Une République Une et indivisible »

1899 : Karl Reiner en Aostria a ginnigas « pennaenn an diriegezh.

1924 : Disklêriadenn holl-anavezet De Monzie « Da gaout an unander e Frañs, e rank mervel ar brezhoneg »

1945 : UNO – Aozadur ar Riezou Unanet, Karta, Mellad 1 rannbennad 2 « Gwir ar pobloù da emsavelañ » ; kement-se a oa en abeg d’an Didrevennadur.

1966 UNO « Emglev Etrevroadel war ar Gwirioù trevourel ha Politikel » Melladoù 26, ha 27 war gwirioù sevenadurel ar bihan-niveroù (Frañs he deus lavaret he diskred evit ar mellad-se : n’emañ ket e soñj doujañ dezhañ eta !).

Ar Mellad 26 : « Pep den a zo heñvel o stad e-tal al lezenn » (...) « Difennet eo gwallziforc’hañ an dud, diouzh o yezh, relijion, mennozhioù »...

Ar Mellad 27 a lavar « Er riezoù ma kaver bihan niveroù a-fed kenelioù, kravezioù, pe yezhoù, an dud a gemer perzh er bihan niveroù-se ne c'heller ket berzañ outo ar gwir da gaout, war an dachenn foran gant izili all o stroll, o buhez sevenadurel dezho o-unan, da gelenn ha da bleustriñ o relijion, pe da implij o yezh. »

1975 CSCE/OSCE. Eizhvet poent an Emglev eo « Ingalded etre ar pobloù hag ar gwir d'an Emrenerezh »
1979 Jil Kilivere a c'hounez e Vachelouriezh oc'h ober gant ar yezh ;

1983 Welsh Act.

1983 Gouezeleg e prosez Bernez Boulc'h (disujidigezh)

1983 Diazevadur SAB « Stourm Ar Brezhoneg » ;

1983 : Diazevadur « Burev Europa Ar Yezhoù Bihan »

1984-87 Herve Ar Beg 1988 Gwenole Bihanig ; Er Prosezioù-se e voe asantet ar brezhoneg el lez-varn ; Ar Varnerien eo o deus ezhomm da gaout jubennerien, ha n'eo ket ar c'hontrol.

1985 : Jil Killivere a zo anavezet e gwir hiniennel da ober gant ar yezh (Daloz 1985 p. 467).

1989 : UNO : Mellad 30 Gwir ar vugale « Gwir bugale ar bihanniveroù d'an Deskadurezh »

1990 : UNO : Mellad 4 rannbennad 3 eus Poellgor Gwirioù Mab-den « Ar Riez a rank tizhout an Ingalded er fedoù, ha n'eo ket an Ingalded a-fed Gwir hepken ».

1991 : OSCE : Emglev etre riezoù diwar-benn ar broadoù distad a zo a c'haoliad etre Riezoù.

1992 : OSCE : Komiser-Meur evit ar broadoù distad.

2008 : Mellad 75 Bonreizh ar Pempvet Republik C'hall : « Ar yezhoù Rannvro a zo un darn eus ar Glad »

Skouer Dugelezh-Veur al Luksembourc'h :

Gwir Trevourel : Galleg

Gwir an Tailhoù : Alamaneg

Yezh kefridiel : Luksembourc'heg

Gwir Kastizañ : Alamaneg ; an testoù a gomz Luksembourc'heg

Karterioù Kreisteiz ar Gêrbenn : Portugaleg

Yezh an aferioù arc'hant bras : Saozneg.

(Notennoù diwar kendiviz Gwengamp « Ar Gwir hag ar Brezhoneg », e oa bet kroget ar renabl-se, da vezañ kresket ha klokaet eo avat...)

Frankiz diazez pep den er familh

Bep gwezh ma vez anv a zarempredoù Jezuz gant e familh eo war e rezid klok (frankiz personel) eo e vez pouezet. Ur wezh ma lavarer dezhañ emañ e vamm hag e vreudeur o c'houlenn e teufe ganto e respont en ur ziskouez e ziskibion : *Sed amañ va mamm ha va breudeur* (Mk 3, 34). An darvoudig-se hon laka da gompren n'eo ket familh un den hag al liammoù natur ur peurvoud a vefe mestr war rezid pep den, zoken e degouezh Familh santel Jozef ha Mari. Pegen pouezus bennak e vefe al liammoù tiegezhel evit diorroadur pep den, isurzhiet e chomont d'ur sentidigezh penndalc'hekoc'h : dalc'her da Gomz Doue hag he lakaat er pleustr. *Va bevañs eo ober youl va Zad* (Yn 4, 34).

Sevenet eo kefridi ar familh pa vez deuet bras ar vugale ha pa 'n em zistagont diouti evit mont pep hini gant e hent. War ar poent-se e c'hell ar Familh Santel degas sklerijenn war boazamantoù tiegezhel lod eus hor c'hempredidi. Darempredoù Jezuz gant Mari, Jozef hag e dud-nes, evel ma vezont danevellet en Avieloù, a zegas da soñj ez eo ar familh e servij rezid groñs pep ezel anezhi.

Pennad skrid gant Arc'heskob Pariz evit gouel ar Familh Santel e MAGNIFICAT, Disul 28 a viz Kerzu 2008. Brezhoneg gant P. Kalvez

Emgav EAT an nevez-amzer

Evel warlene e vo dalc'het emgav EAT an nevez-amzer e **Porneizh** en herberc'hti "**Feunteun ar Vretoned**".

D'ar Yaou 16 a viz Ebrel an hini e vo, goude merenn. Lakait an deiz-se war ho teiziataer eta. Emvod-meur bloaziek ar gevredigezh e vo, evit bezañ reizh e-keñver al lezennoù. Dreist-holl e vo un digarez d'ober un tammig sell a-dreñv war hon obererezh, d'ober un dro war an aod war droad, ha d'en em gavout en-dro d'ur verenn-vihan. Hor pellgomz war al lec'h : 0624853029 pe 0251741515. Gervel daou zevezh a-raok m'emaoc'h e soñj dont.

Trugarez d'an holl re o deus kaset o skodenn evit 2009 - en tu all da 12 € evit darn. D'ar re n'o deus ket graet evit c'hoazh, e lavaromp trugarez en a-raok, da reiñ deomp an tu da genderc'hel gant an ervenn voulc'het.

Mererezh

12 € eo ar skodenn emezellañ da EAT a ro ar gwir da resev *Kannadig Imbourc'h*. (15 € er-maez ar C'hwec'hkogn). Talet e vez e penn-kentañ ar bloaz (pemp kasadenn da vihanañ). Ar chekenn a zo da gas war anv **EAT** pe **Imbourc'h** da : E.A.T., c/o Yann MIKAEL 12 straed René Giraud 44130 BLAEN - Roll an niverennoù pe oberennoù n'int ket c'hoazh diviet a c'heller kaout o skrivañ pe war : <http://kannadig.chez-alice.fr/>.

Skridaozerezh

Ar pennadoù a zo da gas da : jean-mariemichel@neuf.fr , pe dre ar Post da rener Kannadig Imbourc'h : Yann MIKAEL, 12, Straed René Giraud, 44130 BLAEN. Ar pennadoù ne engouestlont nemet ar re o deus skrivet anezho. Moulet ez-prevez gant an embanner : **Emglev an Tiegezhioù**. Kergreven - 29800 Trelevenez - ISSN : 1144 357X